

שלש תקופות הן שעוברות על כל
 חנוכה רוחנית: בתקופה הראשונה
 עושים אותה לצחוק, בשניה נלחמים
 בה ובשלישית באים בטענה, שהיא
 מתפרצת לתוך דלתות פתוחות.
 ברתה 16 ספטנר

האידיאל המוסרי של הנביאים בדבר השלום המוחלט „באחרית
 הימים“ ו„בימות המשיח“ נעשה על ידי הוגי הדעות בתקופת ההיסטוריה
 החדשה לפרובלימה פילוסופית ומדינית של החיים בהוה. רציון השלום
 ירד ממרום שחקים ולבש צורה מעשית. בכל הנהותיו הוא כבר מתחשב
 עם המציאות, אולם מציאות זו אינה, בכל זאת, מציאות שישנה באמת,
 אלא מציאות שצריכה וראויה להיות ובמובן זה הוא נשאר גם עתה רק
 פרובלימה עיונית בלבד, העומדת מחוץ לחיים הקונקרטיים היום-יומיים
 ובפי כל השפעה ישרה ובלתי-אמצעית עליהם. אלו המשיכו ללכת בדרך
 הסלולה של מלחמות ואלמות צבאית והשלום הנצחי נשאר כמקודם רק
 הלכה, רק „חלום הנעים (ein süsser Traum) של הפילוסופים“, כבטויו
 של קאנט, אבץ „שכל העולם עושה אותו לצחוק“, כבטויו של פרידריך
 הגדול. אפילו מחברתו של קאנט עם כל הרעש הספרותי שהקימה בשעתה
 נשארה בלא רושם ניכר על מהלך החיים המדיניים של הימים ההם. כך
 נמשך הדבר עד שקם נפוליון והדגיש את הסאה. שנת 1815, ששמה קץ
 לשאיפותיו של הקורסיקאני הגדול הזה, נהיתה גם לשנת הולדתה של
 תנועת השלום של זמננו, שבה אידיאל השלום ירד עוד דרגה אחת אל
 המציאות הפשוטה, אבל נעשה על ידי כך בעצמו לדבר שבמציאות הפשוטה
 הזאת ולחלק ממנה, החל משנה זו חדלה אידיאלת השלום להיות אך ורק

ענין עיוני, שאפשר לא לשים לב אליו ושיכולים לעבור עליו בשתיקה או אפילו בבטול גמור. תנועת השלום, שהעבודה העיונית הגדולה של הדורות הקודמים הכינה אותה והכשירה את הקרקע בשבילה, הלבישה את חזון רוחה של היהדות, שבמשך הזמן הספיקה להעשות פרובלימה מדעית, לבוש ריאלי גמור והצעידתו צעד אחר צעד אל התגשמות, אמנם, אטית ומוגבלת, אבל גם יותר בטוחה ויותר קרובה. השפעתה על מדיניות העמים הלכה ונעשתה יותר ויותר גדולה, יותר ויותר ניכרת עד שבעצמה נעשתה חלק ממנה.

המטרה היחידה, שתנועת השלום נושאת את נפשה אליה היא הסתדרות בין-מדינית ובין-לאומית חוקית וחזקה, שעל ידה תפסק האנארכיה המדינית השוררת ביחסי העמים והמדינות, או, אם נדבר בלשונו של קאנט, כשבמקום המצב הטבעי של חופש פראי יבוא חופש תרבותי של משטר משפטי בין-ממלכתי. מנקודת-ראות זו אין תנועת השלום מלחמה במלחמה. כמו כן אינה מדברת לא על שלום נצחי ולא על שלום כללי. כל שאיפתה מצטמצמת אך ורק בהסתדרות הזאת, כי אם זו תהא כאן הכל יהיה כאן ולהפך, אם זו לא תהיה, הרי הכל ישאר כמו שהיה עד עתה. בה במדה שההסתדרות הזאת תלך הלך והתגשם תלכנה המלחמות הלך והפסק מעצמן והשלום יעשה יותר ויותר כללי ותמידי. תנועת השלום צנועה וענותנית. אין היא יוצרת בעצמה את ההסתדרות הזאת, אלא רק עובדת לטובת יצירתה, רק דורשת אותה ועושה תעמולה לה. בכל הזדמנות היא מראה עליה ומפנה לה את הדרך. כל מה שתנועת השלום תגדל ותחזק, תרחב ותתפשט בין הצבור ותתעשר במוסדות ואורגאנים פומביים, יותר תהיה הדרך סלולה בשביל ההסתדרות הזאת. כל מה שדעת הקהל תרבה לדרוש הסתדרות כזו, כל מה שהכרת נחיצותה והכרחיותה תחדור יותר לתוך השדרות הרחבות של העמים, יותר מהר היא תתגשם ויותר חזקה, מקיפה וכבירה היא תהיה.

תנועת השלום נשענת על כחות צבוריים שונים, ולפעמים אפילו מתנגדים זה לזה תכלית נגוד, המתאחדים כאן והמראים על ידי כך את כל חיותה של תנועה זו. בה נפגשים נטיות דתיות (הקוואַקרים, הטולסטויים, וכו') ומדיניות-חברתיות (הסתדרויות הפועלים, הסוציאליסמוס בין-הלאומי, וכו'). יסוד משמשת לה ההתפתחות הענקית של החיים המסחריים, התרבותיים והאישיים בין-הלאומיים, שבאה בעקבי צעדי-האון של המדע

והטכניקה. הקטור והחשמל; מסילות הברזל, האניות, האוירונים והאבטור-מובילים; החקלאות והתעשייה האינטנסיביות, מכונות העבודה, הקאפיטאל בין-הלאומי והשוק העולמי; התערוכות, ההסתדרויות, המוסדות והקונגרסים בין-הלאומיים וכל-העולמיים; העתונות, הספרות והאמנות. שאינן יודעות שום גבולים אֶתְנוֹגְרַפִּיִּים או טוֹפּוֹגְרַפִּיִּים; המדע והטכניקה העובדים בשביל כל העולם והמשתפים את כל העמים, יען כי לפניהם באמת אין „לא יהודי ולא יוני“— כל זה עשה ועושה את כל כדור הארץ כמעט לעיר אחת ואת כל האנושיות כמעט למשפחה אחת, קרב וממשיך לקרב את הרחוקים ומפחית את ההבדלים הגדולים והקטנים שבין העמים והמקומות השונים. עם לבדד ישכון, או ארץ סוגרת ומסוגרת אין יותר במציאות. העולם כאלו נעשה יותר קטן ובן-האדם ליותר גדול, ששומע ורואה את הכל מקרוב ונמצא תמיד בכל מקום. אם המלחמה מלאה לפנים גם תפקיד תרבותי ידוע (ב„בקרת כח-השופט“ מודה אפילו קאנט בתנאים ידועים בתפקיד זה), הריהי עכשו, בתנאים המודרניים, רק מפריעה בעד התרבות והורסת אותה. ההזדייגויות הנוראות, המתחדשות תמיד והאמצעים החמריים והנפשיים הגדולים לאין שעור ההולכים לאבוד יום-יום ושנה-שנה בגללן, מחריבות את העולם ממש ומונעות בעד ישובו. סכנת מלחמה במקום אחד של הארץ מפריעה תיכף ומיד בעד מהלך החיים הנורמאלי אפילו במדינות היותר רחוקות ומאיימת על האינטרסים החיוניים של כל אחד ואחד, ומלחמה אפילו בין עמים קטנים ביותר עלולה להפך לתבערה כללית ולקאטא-סטרופה של חרדת עולמים. מלחמת העמים האחרונה הראתה לנו, שהדבר הוא באמת כך ואם לא תבוא ההסתדרות בין-המדינות ובין-הלאומית, שתנועת השלום דוגלת בשמה ושבחבר-הלאומים של עכשו היא מתחילה כבר לקבל צורה מוחשית, אז אין תקוה לכל עמלנו ואין תקומה לתרבותנו.

תנועת השלום (1) יצאה מתוך חוגי הקוואַקרים באמריקה ובאנגליה כמעט בזמן אחד. היא צמחה, איפוא, מן הקרקע הדתית של אותה הכתה, שכתבי הקודש תופסים מקום כל כך חשוב וגדול בחייהם. בחדש אבגוסט שנת 1815 יסד בניו-יורק הקוואַקר דוד ל. דודג' (David L. Dodge), פרסם (1774–1852)— סוחר משכיל ובעל רגש דתי חזק, שעוד בשנת 1809 פרסם

(1) על כל הדברים הבאים להלן עיין אצל Alfred H. Fried בספריו הנוכחים וכן אצל קרל פורלנדר בהמבוא הנזכר שלו אל „השלום הנצחי“ של קאנט.

מחברת נגד המלחמה — את חברת השלום הראשונה בשם „New-Jork Peace Society“ — כבר בחדש דצמבר שנה זו נוסדו חברות כאלה גם באוהיּו (Ohio Peace Society) וגם בבוסטון (Massachusetts Peace Society) ובשנים הבאות הלך המספר של חברות השלום, שנוסדו באמריקה במקומות רבים, הלוך וגדול, עד שבשנת 1828 התאחדו כולן בחברה אחת גדולה בשם „חברת השלום האמריקנית“ (American Peace Society) הקיימת עד היום הזה. „חברת השלום“ באנגליה (Peace Society), הקימת גם כן עד היום הזה, נוסדה בלונדון בתחילת יוני שנת 1816 על ידי הקוואקרים William Allen ו־Joseph Tragellace Price. חברה זו, שהיתה הראשונה באירופה, ושמיד אחר יסודה כבר היו לה אלפים חברים ואחד עשר סניפים, התחילה משנת 1819 להוציא לאור עתון מיוחד בשם Herald of Peace ושולחה לשם תעמולה שליחים מיוחדים, ביניהם גם את Price, שבקרו כמה פעמים במקומות רבים באירופה ושהשפעתם נוסדה בשנת 1830 חברת שלום גם בגנף. בשנת 1843 התאסף בלונדון הקונגרס הראשון של התנועה, אולם לקונגרס הזה לא היה עדיין אופי בין-לאומי, יען שבו השתתפו 294 צירים מאנגליה, רק 37 צירים מאמריקה ומכל אירופה באו לא יותר מששה צירים.

את הצורה בין-הלאומית נתן לתנועת השלום אליהו בורית (1810—1897, Elihu Buritt), שבא בשנת 1847 מאמריקה לאירופה, כדי לעשות תעמולה גדולה לטובת התנועה, אשר לה הקדיש את עצמו. הוא היה נפח פשוט, שנפשו חשקה בתורה ושקנה הרבה חכמה ודעת עד שקראו לו בשם „הנפח המלומד“. סופר ונואם מצוין הוא התחיל לנסוע ממדינה למדינה כמעט בכל אירופה ובמשך שנים ושנים עורר את הלבבות ועשה נפשות רבות לתנועת השלום. המגלות העפות שהדפיס בשם „ניצוצות הסדן“ או בשם „עלי-זית“ נתפשטו בכמויות גדולות ועבודתו הגדולה והמלאה התלהבות אמיתית הביאה גם פרי. כבר בשנת 1848 התאסף בברוסל קונגרס-שלום בין-לאומי במלוא מובן המלה הזאת, שבו השתתפו צירים רבים מבלגיה, הולנד, צרפת, אמריקה, אנגליה, וכו'. הצירים האנגלים במספר 160 איש באו אל הקונגרס באניה מיוחדת, שעליה התנוסס דגל לבן. הקונגרסים בין-הלאומיים הבאים של התנועה התאספו: בפריז (בראשותו של וויקטור הוגו, בשנת 1849), בפרנקפורט על מיין (1850) — אחרי הקונגרס הזה, שהחלטותיו חוזרות בכלל על דרישותיו

של קאנט (בטול החיילות התמידיים „עד כמה שהשקט הפנימי ובטחון המדינה מרשים דבר כזה“, אי-שמוש במלוות ממלכתיות בשביל מטרות מלחמתיות, אי-התערבות בעניני מדינות אחרות, וכו'), נוסדה בקניגסברג, בעירו של קאנט, חברת השלום הראשונה בגרמניה — בלונדון (1851), שאז הופיעו בפעם הראשונה חמשה עשר באי-כח הפועלים המאורגנים בצרפת, באדינבורג (1853), וכו'. הקונגרסים האלו הטביעו על תנועת השלום חותם מדיני וחברותי-כללי במקום הצורה הדתית-המוסרית הקודמת. התנועה מתחילה לתפוס מקום בפארלאמנטים ובחוגי המדינאים. בהשפעתה של חברת-השלום הלונדונית יצא Richard Cobden בשנת 1849 בנאום גדול במורשון האנגלי התחתון לטובת הבוררות בין-הלאומית, שעורר ויכוחים עזים ושבהם השתתף גם וזיר החוץ של אנגליה לורד פאלמרסטון. באמריקה נסו עוד לפני זה להכניס את התנועה לתוך בתי המחוקקים של המדינה אך במשך שנים רבות היו כל הצעדים בכיון זה נסיונות שלא הצליחו. אולם ידי חברת-השלום האמריקנית לא רפו ובשנות 1851 (בקונגרס) ו-1853 (בסנאט) נתקבלו סוף סוף הריזולוציות לטובת הבוררות בין-הלאומית שהוכנסו בהשתדלותה. וכשהתחילה מלחמת קרים כבר יכלה חברת-השלום הלונדונית לצאת על ידי Richard Cobden, John Bright ואחרים במורשון האנגלי במהאה גלויה נגדה (בשנת 1854), למרות ההתלהבות המלחמתית הכללית ששררה אז שם. אחרי גמר המלחמה, כשבאי-כח המדינות התאספו בוועידת פריז של 1856, עלה בידי החברה הזאת להכניס בעזרת בא-כחה של אנגליה לורד קלארינדון לתוך הפרוטוקול של הוועידה את ההודאה בפרינציפ של תווך ועזרה ידידותית בין המדינות טרם שמתחילים בפעולות מלחמתיות וצבאיות. וכאשר ההודאה הפרינציפית אלית הזאת נתקבלה שם פה אחד קם גלאדסטון ואמר: „בפעם הראשונה נדונה היום המלחמה באופן רשמי על ידי המעצמות התרבותיות לכף חובה“.

באוקטובר 1860 פנה האיטלקי הגדול גאריבאלי די בקול קורא נלהב אל המדינות האירופיות להתאחד בברית עמים כדי לחדול מהזדינות ההדדית הנוראה, שכבר אז נעשתה לקשה מנשוא. קול הקורא נשאר בלי שום תוצאות, אבל השווייצרי Henri Dunant (1828–1910), שבשדי הקרב של המלחמה הלומבארדית ראה בעיניו את יסוריהם וענוויהם הנוראים של הנפצעים, הצליח לאחד את הממשלות לקביעת סדר יותר אנושי

בהנהלת המלחמה. ספרו "Souvenir de Solferino" עורר תשומת לב כללית אל אכזריות המלחמה ובחודש אבגוסט 1864 נתאספו בגנף באי-כח של שש עשרה ממשלות ובישיבותיהן, שנמשכו כשבועים, באו לידי הסכמה הודית בדבר „הטבת גורלם של החיילים הנפצעים בשדה הקרב“. הסכמה זו ידועה בשם „הקוננציה הגנפית“, שלאט-לאט נספחו אליה כל העמים התרבותיים שבכל העולם. הועידה הפטרבורגית בשנת 1886 וההכרזה (הןקלארציה) הברוקסלית בשנת 1874 הרחיבו ושכללו את ההסכמה הזאת עוד יותר.

בשנת 1867 כסו השמים המדיניים בעננים כבדים לרגלי עניני לופסמבורג עד שכמעט פרצה מלחמה בין צרפת ופרוסיה. אולם בצרפת נמצאו אנשים מצוינים אחדים וביניהם Fréd. Passy (1822—1912) שיצאו נגד סכנת מלחמה חדשה זו ועוררו את דעת הקהל בכל אירופה, שהכריחה (בפריז ובברלין יצאו הפועלים בהפגנות גדולות לטובת השלום) את שני הצדדים להשלים ביניהם בדרך פשרה (בועידת לונדון באותה השנה). בהשפעת הצלחה זו נוסדה אז על ידי פאסי „הברית בין-הלאומית התמידית של השלום“ („Ligue international et permanente de la Paix“), שרכשה לה תיכף הרבה חברים בכל הארצות שבאירופה ובאמריקה וביניהם גם מתוך החוגים המדיניים הגבוהים ושממנה יצאה אחרי כן „החברה למען הבוררות בין העמים“ („Société pour l'Arbitrage entre nations“). חוץ מזה נוסדה באותה השנה על ידי שרל קמוניה, וויקטור הוגו וגאריבאדי „ברית השלום והחופש“ („Ligue international de la Paix et de la Liberté“), שבקונגרסים בין-הלאומיים שלה בשנות 1879—1867 הרימה את דגל הרעיון של סדור ארצות-ברית באירופה דוגמת ארצות הברית באמריקה.

מלחמת 1870 בין צרפת וגרמניה הביאה לידי התפתחות עוד יותר גדולה של תנועת השלום. בשנה זו נוסדה בהאג „חברת השלום ההולנדית“ שמשנת 1873 היא נקראת בשם „ברית השלום של הולנדיה“ („Die Friedensliga der Niederlande“). כמו כן נוסדה בשנה זו על ידי Randal Cremer „אגודת השלום של פועלי אנגליה“ במטרה לאחד את הפועלים המאורגנים באנגליה ובארצות אחרות לשם רעיון הבוררות בין-הלאומית בעזרת הפרלמנטים. האגודה הזאת התפתחה ל„ברית בין-לאומית למען הבוררות“ (International Arbitration League), שמקום מושבה הוא בלונדון.

בשנת 1871 נוסדה „האגודה של ידידי השלום בבלגיה“, שמשנת 1889 קבלה את השם „Société belge de l'Arbitrage et de la Paix,“ — בשנת 1873 נוסד בגנף „המכון למשפט בין-לאומי“ („Institut de droit international“), המפורסם, שמטרתו היא לחקור ולעבד את המשפט הפרטי והפומבי בין-הלאומי והשצליה לעשות הרבה מאד בכון זה. בשנה זו נוסדה בברוסל גם „החברה לתקון וקודי פיקאציה של המשפט בין-הלאומי“, שמשנת 1895 נקראת בשם „International Law Association“, ונמצאת בלונדון. יחד עם זה התחילה להתפתח ספרות מדעית במקצוע המשפט בין-הלאומי (Bluntchli, Louis Bara — מחבר הספר „La Science de la Paix“, שיצא לאור בברוסל בשנת 1873 —, ואחרים) ועבודה מדינית גדולה לטובת עיקרי התנועה-הבוררות בין-הלאומית בכל מקרה של סכסוכים מדיניים והמעטת הזיון-בהפרלאמנטים. עוד בשנת 1869 הכניס ווירחוב הידוע במורשון הפרוסי את ההצעה בדבר המעטת הזיון הכללית בדרך דיפלומאטית, אולם הצעתו נדחתה ב-215 דעות נגד 99. בשנת 1873 הציג הנרי ריצ'ארד בפרלאמנט האנגלי לבוא בדברים עם המדינות האחרות כדי ליצור יחד „שיטה יציבה וכללית של בוררות בין-לאומית“. גלאדסטון ראש הממשלה, התיחס בכסף אל עצם הרעיון בחיוב, אבל בקש, בכל זאת, להסיר את הענין הזה מעל הפרק יען „שעוד לא הגיעה השעה לכך“. ריצ'ארד עמד על דעתו והצעתו נתקבלה ברוב דעות של 98 נגד 88. כשהביאו החלטה זו לפני המלכה וויקטוריה קבלה היא את הדבר בסבר פנים יפות, אולם בלי כף תוצאות ממשיות. מעשהו של ריצ'ארד מצא לו הד גם במדינות אחרות. בשנות 1873-1876 התוכחו הרבה בהפרלאמנטים של אמריקה, איטליה, הולנדיה, בלגיה, שווידיה, דניה ואסטרייך על הצעות כאלה.

עוד יותר השפיעה על תנועת השלום וגרמה להתפתחותה ולהתפשטותה המלחמה הבאלקאנית בשנות 1877-1878. נוסדו חברות שלום באותן הארצות שלא נספחו עדיין אל התנועה (בדניה — 1882, בשווידיה — 1883, באיטליה — 1887, באוסטריה — 1891, בגרמניה — 1892, בנורווגיה — 1895, באונגריה — 1895, ביפאן — 1905, וכו'). בשנת 1878, כשבאי-כח הממלכות התאספו בברלין כדי לשים קץ למלחמה זו, התאסף בפריז, לרגלי התערוכה העולמית שהיתה אז שם, גם קונגרס שלום בין-לאומי (בראשותו של אדולף פרנק), שהתחיל לעסוק ברעיון האחד של חברי תנועת

השלום היושבים בפרלאמנטים שבכל העולם וברעיון של יסוד לשכת-שלום בין-לאומית. הפרוטוקולים של הקונגרס הזה יצאו לאור על ידי הממשלה הצרפתית ועל חשבונה ותנועת השלום התחילה לקבל על ידי כך בפעם הראשונה אופי רשמי והודאה רשמית מצד המדינות. באמריקה נעשה דבר עוד יותר חשוב. בשנת 1881 יצאה מטעם ממשלת המדינות המאוחדות הזמנה לכל הממשלות של המדינות האמריקניות להתאסף בוואשינגטון לשם משא ומתן משותף „כדי לברר את הדרכים שבהן אפשר לבטל את סכנת המלחמה בין העמים האמריקניים”. ובשנת 1882 הכריז הפרזידנט ארתור, שתקופת השלום קרובה לבוא, שרק הבוררות בין-הלאומית בלבד יכולה להביא תקופה זו באמת ושהוא מוכן לבוא לידי הסכמה הדדית עם כל עם ועם המודה בעיקר זה של בוררות בין-לאומית ומקבלו. על סמך הכרזה זו פנתה הממשלה השווייצית אל ממשלת המדינות המאוחדות באמריקה באפריל 1883 בהצעת התקשרות הדדית על בסיס של בוררות כללית בלי שום תנאים מגבילים. התשובה היתה בכלל חיובית וכבר עבדה בשווייץ תכנית ההסכמה, אבל אז היא, בכל זאת, לא יצאה עוד לפועל. באנגליה הצליח ראנדל קן־קר, שהזכרנוהו כבר, לאגד 232 חברי הפרלאמנט ו-36 חברי בית-הלורדים ולשלוח 12 צירים לוואשינגטון, כדי לסייע לאמנת-בוררות תמידית בין אנגליה ואמריקה. המשלחת הזאת, שבראשה עמד קרמר בעצמו, נתקבלה באמריקה בהתלהבות גדולה ועוררה תנועה מדינית גדולה לטובת הבוררות בין-הלאומית, שנתפשטה גם בפרלאמנטים אחרים (הצרפתי, הדני, וכו'). בשובו לאירופה הלך קרמר ואתו עוד כעשרה חברי הפרלאמנט האנגלי לפרנץ ונכנס כאן ביום 31 באוקטובר 1888 לישיבה משותפת עם שלשים חברי הפרלאמנט הצרפתי, שבראשם עמד פאסי, כדי להתייעץ בדבר יצירת אמנת-בוררות בין אנגליה וצרפת מצד אחד ובין אנגליה, צרפת והמדינות המאוחדות של אמריקה מצד השני. בישיבה זו הוחלט אז גם כן, שחברי כל הפרלאמנטים שבעולם, ידידי הבוררות בין-הלאומית, יתכנסו לוועידה כללית בשנה הבאה בפרנץ, בשעת התערוכה העולמית הגדולה לכבוד יובל מאת-השנים של המהפכה הצרפתית הגדולה (1789-1889). על ידי ההחלטה הזאת נוסדה „הברית בין-הפרלאמנטארית” ותנועת השלום נכנסה ביום זה לתקופה חדשה, לתקופה מדינית רשמית של ארגון בין-לאומי וכל-עולמי. יום 31 לאוקטובר שנת 1888 נעשה ליום היסטורי.

*
*

המטרה של הברית בין-הפרלאמנטארית היא: „לאחד בקבוצות לאומיות את חברי הפרלאמנטים שבכל העולם לעבודה משותפת, להשתדל שבכל המדינות יכירו ויודו, בדרך של חקיקת חוקים או של אמנות בין-לאומיות, בהעיקר, כי הסכסוכים המתהווים בין העמים צריכים להמסר לבית-דין של בורות, ולעסוק גם בשאלות האחרות של המשפט בין-הלאומי הפומבי“ (תקנות הברית, סעיף א). בראש הברית עומדת מוצעה בין-פרלאמנטארית, שמקום מושבה היא בברוסל ושאליה נכנסים שני באי-כח מכל מדינה המשתתפת בברית זו, ולשכה בין-פרלאמנטארית, המקבלת את תקציבה בעיקר על ידי תמיכות מאת ממשלות המדינות המשתתפות בברית זו. ועידות הברית מתאספות, בדרך כלל, בכל שנה באחת הצרים הגדולות (הועידה בין-הפרלאמנטארית הראשונה התאספה בשנת 1889 בפריז, השנייה בשנת 1890 בלונדון, השלישית בשנת 1891 ברומא, הרביעית בשנת 1892 בברן, וכו'). את התפתחותה המהירה של הברית אפשר לראות ממה שבועידה הראשונה השתתפו רק 99 חברים מתשעה פרלאמנטים, אבל בוועידה הארבע-עשרה (בשנת 1906, בלונדון) כבר השתתפו 500 חברים מעשרים ושלושה פרלאמנטים.

על יד הועידות בין-הפרלאמנטריות האלה ובקשר אתן התחילו להתאסף, זמן מה לפניהן או אחריהן, גם קונגרסי-שלום כל-עולמיים מבאי-כח של חברות ואגודות השלום שבכל העולם. עיקר מטרתם של הקונגרסים הללו היא התעמולה לטובת תנועת השלום, סדור התנועה וארגונה, ברור השאלות המשפטיות בין-הלאומיות וכן השאלות המדיניות העומדות על הפרק וקביעת היחס והעמדה אליהן מצד התנועה. קונגרס-השלום כל-העולמי השני (בשנת 1890 בלונדון) קבל, למשל, בין יתר החלטותיו גם רזולוציות אלה: האחוה בין האנשים דורשת גם אחוה בין העמים; חברת השלום שואפות ליסוד משטר משפטי בין העמים; רצוי לאחד את המדות והמשקלים, המטבעות, התעריפים, חוקי הדואר, הטלגראף, הטראנספורט, וכו'; העולם התרבותי מצפה בכליון עינים, שתחולנה ההזדיוניות ושבאי-כח מכל המדינות יתאחדו בקונגרס משותף כדי לטכס עצה בדבר הדרכים איך לגשת לפרוק אטי אבל כללי של הזיון; הקונגרס מחייב את הנשים להשתתף בחברות השלום; הקונגרס

מזכיר למורי הדת את הנחיצות להפיץ את עיקרי השלום והיחס הטוב בין האנשים; מורי ההיסטוריה צריכים להסב את תשומת לבם של בני הדור הצעיר לכל הצרות שנגרמו לאנושיות בכל הזמנים על ידי המלחמות ולעורר אצלם רגשי כבוד ויקר לתנועת השלום, וכו'. קונגרס השלום כל-העולמי הרביעי, שהתאסף בשנת 1902 בקרן, יסד את לשכת השלום המרכזית בברן, שמטרתה לפנך בין חברות השלום שבמדינות השונות, להכין את הקונגרסים, להוציא לפועל את התלטותיהם, לשמש מרכז לידיעות ולתעמולה, וכו'. לשכה זו, שהועמדה תחת השגחתו של ועד בין-לאומי, מלאה תפקיד חשוב מאד בהתפתחותה של תנועת השלום וחזקה.

כך הלכה והתפתחה תנועת השלום, הלכה והתרחבה, הלכה והתעשרה בכחות ובמוסדות. גם הספרות והעתונות של רעיון השלום ותנועת השלום הלכו הלך וגדול בכל השפות ואצל כל העמים. בשנת 1912 הגיע מספר העתונים (שבועונים, דו-שבועונים, ירחונים, דו-ירחונים, רבעונים, וכו') ל-33: בגרמנית-6, בצרפתית-7, באנגלית-12 (מהן 6 בלונדון, 5 באמריקה, 1 ביפאן), באיטלקית-2, בשוודית-1, בדינית-1, בפולנית-1, באונגרית-1, ובפיאנית-1. על זה יש עוד להוסיף יותר מעשרה ספרים-שנתיים באנגלית, צרפתית, גרמנית ואיטלקית ושבעה עתונים מדעיים, גם כן בשפות שונות, המוקדשים למשפט בין-הלאומי, וחוקי מזה עוד שורה שלמה של חוברות המופיעות לפרקים בכל השאלות הקשורות ברעיון השלום ותנועת השלום וכן ספרים גדולים וקטנים, בודדים ומרובי כרכים בכל השפות.

תנועת השלום הלכה והתפשטה יותר ויותר עד שהתחילח למצוא עזר וסיוע גם מצד הסתדרויות ותנועות צבוריות גדולות-אחרות. כך, למשל, קונגרס הנשים בין-הלאומי הראשון, שהתאסף בפריז בשנת 1896 הקדיש לשאלת השלום יום שלם מעבודתו. הקונגרס החברותי-הכלכלי של הברית הספרדית-האמריקאנית, שהתאסף במדריד בשנת 1901 ושבו השתתפו באי-כח חמש עשרה מדינות מאמריקה הדרומית, עסק בין שאר הדברים שעמדו אצלו על הפרק גם בשאלת הבוררות בין-הלאומית

והחליט החלטות לטובת הבוררות הזאת. הקונגרסים בין-הלאומיים של הפועלים במכרות, שנתאספו, למשל, בשנת 1905 בִּלְיִז', בשנת 1910 בברוסל, בשנת 1911 בלונדון, בשנת 1912 באמשטרדם, וכו', קבלו רזולוציות נגד המלחמות ובעד רעיון השלום. אותו הדבר הקונגרסים בין-הלאומיים של הפועלים במקצועות אחרים או של הסטודנטים, הסוציאליסטים, האַספראנטיסטים, הבונים-החפשיים, וכו', או אגודת המורים בין-הלאומית שמספר חבריה עלה בשנת 1912 למעלה מ-400000 (בצרפת 115000, בגרמניה 120000, וכו') ושאחדה את המורים בשש עשרה ארצות, האגודה האמריקאנית של באי-כח הפועלים (27000 חברים, שהם באי-כחם של שני מליון פועלים), וכו', וכו'.

גם קונגרסי-שלום לֵאוֹמִיִּים נתכנסו לרוב: באיטליה (בִּפְּרִינֶגֶה - 1895, במילאנו ובניאָפֹּל - 1899, בטורין - 1904, וכו'), בארצות הסקאנדינביות (גוֹתֶנְבוֹרֶג - 1885, קופנהאגן - 1890, שטוקהולם - 1895, קופנהאגן - 1904, וכו'), בצרפת (טולוזה - 1902, נים - 1904, ליל - 1905, לָאוֹן - 1906, ריימס 1909, וכו'), באנגליה (מנצסטר - 1904, בריסטול - 1905, בירמינגהם - 1906, Scarborough - 1907, קארדיף - 1909, אַדינבורג - 1911, לונדון 1912, וכו'), בגרמניה (וינה - 1908, שטוטגארט - 1909, וויסבאדן - 1910, פרנקפורט על מיין - 1911, ברלין 1912, וכו'), באמריקה (ניו-יורק - 1907, שיקאגו - 1909, באלטימורה - 1911, וכו'). גם כל מיני הסתדרויות (מקומיות, לאומיות, דתיות, מצמדיות, מקצועיות, וכו') נוסדו למען השלום, למשל: אגודת השלום הגרמנית בניו-יורק, חברת השלום של הרופאים בפריז, חברות ואגודות של סטודנטים, נשים, אקדמאים, כמרים, קאתולים, וכו', חברות חנוך ובתי ספר לשם רעיון השלום וכו'.

על ידי כל העבודה הענקית הזאת, שנעשתה בכל הארצות, אצל כל העמים ובכל סוגי החברה חדר, סוף סוף, רעיון השלום לתוך הספירות העליונות של חצרות מלכים ואילי הארץ. בשנת 1897 נתפרסמה צוואתו של העשיר השווידי המופלג אלפרד נובל, שבה הוא קבע פרס שנתי גדול (הרבית משבעת מליונים בערך כתרים שווידיים) — החלק החמשי מעזבונו, שהגיע ל-35 מליונים כתרים) לכל מי שיפעול במשך השנה

ביותר לטובת רעיון השלום והתגשמותו. בשנת 1898 פנה הקיסר הרוסי ניקולאי השני לכל המדינות בהצעה „למצוא עם ידי התיעצות בין-לאומית את האמצעים להבטיח לכל העמים את אושר השלום האמיתי והתמידי ולשים, ראשית כל, גבול להתפתחות ההזדיוניות בלתי הפוסקת של זמננו“. תוצאת ההצעה הזאת הייתה הועידה, שנתכנסה בהאג בשנת 1899 והידועה בשם „ועידת האג הראשונה“. בוועידה זו השתתפו באי-כחן של 26 מדינות (ביניהן גם יפאן, סין, סיאם, פרס, טורקיה, וכו') ודנו על כל השאלות הקשורות בהגבלת הזיון, בבוררות בין-לאומית ובפרובלימות השלום הכללי. תפקיד חשוב מאד בהוצאת הועידה הזאת לפועל מלאו, חוץ מעסקני התנועה האחרים, ביחוד אינן בלוך, גרף ופ'ון סוטנר ו-William T. Stead. בשנת 1902 נדב המיליארדר האמריקאי המפורסם קארניג'ו סקומים עצומים לענין השלום וביניהם ששה מליון מארק לבנין „היכל השלום“ בהאג. בשנת 1907 נתכנסה ועידת האג השנייה, שכבר השתתפו בה באי-כח של 44 מדינות. בשנת 1910 נדב קארניג'ו עוד עשרה מיליון דולר „כדי להחיש את בטול המלחמה בין-הלאומית, שהיא הכתם היותר מכוזר בתרבותנו“.

בשנת 1915 צמדה להתאסף ועידת האג השלישית, אך המלחמה העולמית הנוראה, שהתחוללה בשנת 1914 הפריעה בעדה, צשתה, לכאורה. את כל עבודתה של תנועת השלום פלסתר והפכה את הקצרה שלה על פיה. אבל גם המלחמות המרוכות שהיו בשנים האחרונות לפני המלחמה העולמית (בין אמריקה וספרד בשנת 1898, בין אנגליה וטראנסוואל בשנות 1899–1902, בין רוסיה ויפאן בשנות 1904–1905, בין איטליה וטורקיה בשנת 1911 וכמו כן שתי המלחמות הבאלקאניות האחרונות, שקדמו להתחלת המלחמה העולמית) הראו בעליל את כל הקושי שבדרך רעיון השלום ותנועת השלום.

ובכל זאת אין רעיון השלום הנצחי רק אידיאה ריקה וצרטילאית, כי אם, כמו שאומר קאנט, „תעודה, המוצאת לאט לאט את גשומה והמתקרבת תמיד יותר ויותר אל מטרתה“.— כשהתוכחו בוועידה החמישית של הברית בין-הפרלאמנטרית, שהתאספה בהאג בשנת 1894, על ההרצאה בדבר

יסוד בית-דין קבוע לבוררות בין-לאומית ואחד מצירי גרמניה קם ואמר, כי הממשלה הגרמנית לא תסכים לעולם לדון על הצעה כזאת, ענה לו פ'רדריק פאסי: „לעצם אל נאמר לעולם“. ובאמת לא בכדי צמחו העסקנים הדוגלים בשם רעיון השלום. בספרו של אֶפְרָד ה. פריד: Handbuch der Friedensbewegung (מהדורה שניה 1911), אנו מוצאים לא רק רשימה של 147 אמנות בין-לאומיות בדבר הבוררות בין-הלאומית (1), שמדינות שונות נתקשרו בהן החל משנת 1899 (אחרי ועידת האג הראשונה) עד סוף שנת 1910, אלא גם רשימה של 17 „מלחמות שלא יצאו לפועל“ (2), כלומר כשהמצב בין המדינות היה חמור עד למאד והמלחמה ביניהן עמדה כבר להתפרץ ושככל זאת התפשרו ביניהן בעזרת בוררות בין-לאומית; וכל זה רק במשך זמן קצר של שבע שנים: מ-1904 עד 1910. ואם הקיסר הגרמני ווילהלם השני באומו בשנת 1899 התבטא עדיין, ש„עוד מאות בשנים תעבורנה עד אשר תורת השלום הנצחי תעשה הלכה למעשה“, הרי בא וזיר הצבא האנגלי Haldane ובנאומו, שנשא בשנת 1906 בסעודה החגיגית לכבוד ראש עיריית לונדון, אמר בין יתר הדברים, שדבר על הנחיצות להגביל את ההזדיינויות ההדדיות, גם את המלים היקרות מפז „כי בוא יבוא היום, שבו יביטו בהשתוממות על הברבריות של זמננו“.

הדרך העולה אל השלום הנצחי מלאה חתחתים, אבני נגף וצורי מכשל על כל מדרך כף רגל. מלחמת העמים האחרונה, שהביאה לידי חרבן העולם מצד אחד ויסוד חברה-לאומים עם דגל האחדות בין העמים מצד השני מראים רק בעליל עד כמה שאור וחושך משמשים עדיין כאן בערבוביה. התקוות לשלום נכובות לעת-עתה מידי פעם בפעם על ידי אנקת חלליה של מלחמות חדשות. הסעיפים הפְּרְלִימִנָרִיִּים והפְּרִינִיטִיבִיִּים, שקאנט נסח בגאוניותו בתור התנאים המוקדמים, אשר בלעדיהם אי-אפשר לו לשלום האמיתי להתקיים בעולם, לא נתגשמו עדיין עד היום הזה, או שנתגשמו רק במדה זעומה מאד. ובכל זאת אנו צועדים צעד אחרי צעד לקראת השלום הנצחי ומתקרבים תמיד יותר ויותר אל התעודה

(1) עיין חלק א, עמ' 185 ואילך.

(2) שם, עמ' 96 ואילך.

המדינית והמוסרית העליונה של האנושית ואל היעוד המשיחי של נביאי ישראל ש"לא־ישא גוי אל גוי חרב ולא־ילמדו עוד מלחמה". ערובה לזה נותן לנו, כמו שאומר קאנט, "האמן הגדול הטבע בעצמו", שבמהלכו המיכאני מתגלית המגמה להביא את האנושיות אל האחדות ואל השלום וחובתנו היא לעזור להטבע ולהעזור על ידו להגיע אל התכלית הזאת, כי (1) "fata volentem ducunt, nolentem trahunt" — על זה יש להוסיף עוד את דברי מפיס נורדאג, שכתב פעם לברקה פ'ון סוטג'ר (2): "כסופר אני מאמין בכח המלה ובתעודתה לשנות את ההשקפות המקובלות ולהטיף להשקפות חדשות ויותר טובות. אלמלא אמונתי זאת הייתי זה מזמן משבר את עטי. הבה נכתוב, איפוא, ונדבר בלי לאות נגד זועות המלחמה! (3 semper aliquid haeret), ולאט לאט נהפוך את הממשלות ואת העמים מברברים לאנשים".

- (1) הגורל מוליך את הרועה ללכת וסוּחב את המסרבי. Seueca, — Epist. mor. XVIII, — עיין להלן. השלום הנצחי" הוספה ראשונה.
 (2) עיין אצל פריד כספרו Handbuch etc, חלק ב, עמוד 258.
 (3) דבר מה נקלש ונשאר תמיה.